TÜRK MAMLEKETTERİNİN PARLAMENTTİK ASSAMBLEYASI

БИЛИМ БЕРҮҮ, МАДАНИЙ, СОЦИАЛДЫК ЖАНА ГУМАНИТТАРДЫК МАСЕЛЕЛЕР БОЮНЧА КОМИССИЯСЫНЫН

ОН ЭКИНЧИ ЖЫЙЫНЫ

2025-жылдын 16-майы

ОНЛАЙН

ОТЧЕТ

“ТүркПАга мүчө мамлекеттер ортосунда билим берүү процесстерин жакындатуу: көйгөйлөр жана өнүгүү келечеги”

КИРИШҮҮ

Азербайжан Республикасынын борбору Баку шаарында өткөн ТүркПАнын Башкы Ассамблеясынын отурумунда кабыл алынган Катчылыктын 2025-жылга карата Иш-аракеттер планына жана ТүркПАнын 2023-2028-жылдарга карата стратегиялык жол картасына ылайык, "ТүркПАга мүчө мамлекеттер ортосунда билим берүү процесстерин жакындатуу: көйгөйлөр жана өнүгүү келечеги" темасы ТүркПАнын Билим берүү, маданий, социалдык жана гуманитардык маселелер боюнча комиссиясынын 12-жыйынынын күн тартибиндеги негизги пункт катары белгиленген.

Түрк мамлекеттер уюмунун (ТМУ) 2021-жылы өткөн сегизинчи саммитинде «Түрк дүйнөсүнүн көрүнүшү – 2040» стратегиялык документин кабыл алуу чечимине кол коюлган. Бул стратегиялык документте бир нече багыттар боюнча биргелешкен аракеттерди аткаруу жолдору каралган: экономикалык, маданий, коопсуздук жана билим берүү жана башка көптөгөн тармактар. "Түрк дүйнөсүнүн көрүнүшү-2040" стратегиясында билим берүү тармагы боюнча бир катар маанилүү милдеттер жана максаттар белгиленген. Бул стратегия билим берүү жаатында Түрк тилдүү мамлекеттердин кызматташтыгын тереңдетүүгө, билим берүү сапатын жакшыртууга, биргелешкен аракеттерди күчөтүүгө

багытталган жана бул чөйрөдө инновациялар, академиялык кызматташтык жана санариптик билим берүү платформаларын түзүү, жогорку билим берүү, мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу боюнча бир катар иш-чаралар белгиленген.

Бүгүнкү күндө билим берүү тармагындагы интеграция жана кызматташуу маанилүү жана зарыл процесстер болуп саналат. Мындай мамилелердин өнүгүшү өлкөлөрдүн жана билим берүү тутумдарынын ортосундагы эл аралык байланыштардын жакшырылышына, ошондой эле экономикалык, маданий жана социалдык өнүгүүгө өбөлгө түзөт.

Эл аралык баалоолорго ылайык, дүйнө жүзүндө 2030-жылга чейин болжол менен 84 миллион бала мектепке барбайт, ал эми Сахарадан түштүктөгү Африка өлкөлөрүндөгү 10 жаштагы балдардын 70% ашыгы жөнөкөй тексттерди окуй алышпайт. Мындан тышкары, COVID-19 пандемиясынан улам түзүлгөн боштуктар сакталууда, анткени бул пандемия тарыхта мектептердин рекорддук жабылышына жана бүтүндөй муундун билим жоготуусуна алып келди.

ТүркПАнын бардык өлкөлөрүндө базалык (баштапкы жана орто) билим берүү менен камсыздоо 95-100% ды түзөт, албетте ,бул чоң жетишкендик болуп саналат. Бирок, айылдык жана алыскы региондордо сапаттуу билим алууда көйгөйлөр бар. Экономикасы өнүккөн түрк тилдүү өлкөлөрдө жаштардын жогорку окуу жайларга өтүү көрсөткүчү жогору болсо, башка өлкөлөрдө экономикалык шарттар жана университеттик орундардын саны сыяктуу ар кандай факторлордон улам жогорку билим алуу мүмкүнчүлүгү чектелген. Бардык өлкөлөр үчүн негизги көйгөйлөрдүн бири – шаардык жана айылдык аймактардагы билимге жетүүдө теңсиздик болуп саналат. Айрыкча мындай фактор айылдык инфраструктуранын жакшы өнүкпөгөн өлкөлөргө таандык. Ошол эле учурда ТүркПА өлкөлөрү билим берүүгө жыл сайын болжол менен 65,55 миллиард доллар сарпташат жана 24 жашка чейинки балдар жана жаштар бул өлкөлөрдүн жалпы калкынын 30-45% түзөт.

ЮНЕСКОнун маалыматы боюнча, өткөн жылы өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдүн бардыгына сапаттуу билим берүү үчүн инвестициялардын тартыштыгы жылына 100 миллиард долларга жеткен. Айрым баалоолор боюнча, дүйнө калкынын 40 пайызы билим берүү же саламаттыкты сактоо тармагына олуттуу каражат жумшаганга караганда караганда өкмөттөрү

тышкы карызды тейлөөгө көбүрөөк каражат сарптаган өлкөлөрдө жашашат.

Буга байланыштуу билим берүү жаатындагы кызматташтыкты бекемдөө билим берүү тутумдарынын сапатын жогорулатууда, алардын туруктуулугун жана заманбап талаптарга ылайыкташуусун камсыз кылууда негизги ролду ойнойт. Кеп финансылык салымдар жөнүндө гана эмес, мамлекеттер, билим берүү мекемелери, жеке сектор жана эл аралык уюмдар ортосундагы кызматташтыкка стратегиялык мамиле жасоо жөнүндө да болуп жатат. Билим берүүгө инвестициялар инфраструктурадан инновациялык технологияларга, билим берүү программаларына чейин ар кандай аспектилерге багытталышы мүмкүн.

Билим берүү тармагы мамлекеттер аралык көп тараптуу кызматташтыктын негизги маселелеринин бири болуп саналат. Өз ара пайдалуу чечимдерди табуу максатында, мүчө мамлекеттер билим берүү муктаждыктарын канааттандырууга көңүл буруп, окуу программаларын жана кредиттик системаны гармонизациялоого, дипломдорду жана академиялык квалификацияларды таануу боюнча кызматташууга, ошондой эле билим берүү системаларын өнүктүрүүгө басым жасашат. Бул контекстте Комиссия ТҮРКПАга мүчө мамлекеттер ортосунда билим берүү жаатында мыйзамдарды шайкеш келтирүү жана укуктук шарттарды бирдейлештирүү боюнча кызматташтыктын көйгөйлөрүн жана келечегин талкуулоону максат кылат.

АЗЕРБАЙЖАН

Азербайжан Республикасы ТүркПАга мүчө өлкөлөр менен илим жана билим берүүнүн ар кандай тармактарында кызматташат. Түркия, Казакстан жана Кыргыз Республикасы менен бул кызматташтыкты өнүктүрүү үчүн билим берүү жаатында төмөнкү эл аралык келишимдерге кол коюлган:

-Азербайжан Республикасынын Өкмөтү менен Түркия Республикасынын Өкмөтүнүн билим берүү тармагында кызматташтык боюнча келишими, 2017-жылдын 31-октябрында Баку шаарында кол коюлган.

-Азербайжан Республикасынын Билим берүү министрлиги менен Түркия Республикасынын Жогорку билим берүү кеңеши арасындагы жогорку билим берүү тармагында кызматташтык боюнча өз ара түшүнүшүү меморандуму, 2017-жылдын 31-октябрында Баку шаарында кол коюлган.

-Азербайжан Республикасынын Өкмөтү менен Түркия Республикасынын Өкмөтүнүн кесиптик билим берүү тармагында кызматташтык боюнча протоколу, 2021-жылдын 19-февралында Анкара шаарында кол коюлган;
- Азербайжан Республикасынын Илим жана билим берүү министрлиги менен Түркия Республикасынын Жогорку билим берүү кеңеши арасында Түрк-Азербайжан фя университетин (TAU) түзүү боюнча өз ара түшүнүшүү меморандуму, 2024-жылдын 19-февралында Анкара шаарында кол коюлган.
- Азербайжан Республикасынын Өкмөтү менен Кыргызстан Республикасынын Министрлер Кабинети арасында билим берүү жана илим тармагында кызматташтык боюнча келишим, 2024-жылдын 24-апрелинде Бакы шаарында кол коюлган;
- Азербайжан Республикасынын Илим жана билим берүү министрлиги менен Казакстан Республикасынын Илим жана жогорку билим берүү министрлиги арасында илим жана жогорку билим берүү тармагында кызматташтык боюнча келишим, 2017-жылдын 3-апрелинде Бакы шаарында кол коюлган.

Азербайжан Республикасынын жалпы билим берүү мекемелеринин Түркия Республикасы жана Казакстан Республикасынын жалпы билим берүү мекемелери менен кызматташтык мамилелери бар. Мындай кызматташтык боюнча келишимдер Азербайжан Республикасынын Бакы шаарындагы №36-орто мектеби менен Актау шаарындагы "Назарбаев интеллектуалдык мектептери" автономдуу билим берүү уюмунун химия-биологиялык профильдеги Назарбаев интеллектуалдык мектеби, Бакы шаарындагы Микаил Мушфига атындагы №18-орто мектеби менен Түркия Республикасынын Измир шаарындагы Йылдыз Тынас Измироглу атындагы Анатолий орто мектеби, Джалилабада академик Зарифа Алиева атындагы №7-орто мектеби менен Түркия Республикасынын Невшехир шаарындагы Режеп Тайип Эрдоган атындагы Имам Хатип Анатолий орто мектеби, Билясувар районунун Алиабад айылындагы орто мектеби менен Түркия Республикасынын Денизли шаарындагы Ататүрк атындагы орто мектеби, Шамахы районунун Сабир айылындагы орто мектеби менен Түркия Республикасынын Кастамону шаарындагы Шенпазар көп профилдүү Анатолий орто мектеби арасында кол коюлган.

Бир эле убакта, Евлах шаарындагы С. Вургун атындагы №5-орто мектеби менен Түркия Республикасынын Самсун шаарындагы Каник Улудаг орто мектеби, Агсу районунун Мамед Мирзамаммадов атындагы

Араткенд айылынын орто мектеби жана Түркия Республикасынын Зонгулдак/Алаплы-Каршияка башталгыч мектеби менен Амасья шаарындагы Эльмаз Кашка жана Мехмед Билгили башталгыч мектеби, Балакен районунун Насими шаарындагы №2-орто мектеби жана Ризе шаарындагы Фатма Нури Эркан Илим жана искусство борбору менен Түркия Республикасынын Адыяман/Sincik-Имам Хатип орто мектеби, Балакен районунун Али Ширинов атындагы Гаравели айылынын орто мектеби жана Джемал Гюрбүз Атика атындагы орто мектеби жана Денизли шаарындагы Инджелера Ататүрк атындагы орто мектеби арасында кызматташтык мамилелери орнотулган.

Түркия Республикасы менен кесиптик билим берүү тармагында кызматташтык алкагында билим берүү программалары (окуу пландары) жана 5 адистик топ жана 10 адистик боюнча окуу пландары адаптацияланды, ошондой эле мазмунуна, жумалардын санына, сааттардын бөлүштүрүлүшүнө, жалпы билим берүү предметтери жана атайын модулдар менен байланышкан айырмачылыктарды шайкеш келтирүү боюнча иштер жүргүзүлгөн.

2022-жылдан бери 50 окуу китептери (2023-жылы 9 окуу китеби, 2024-жылы 13 окуу китеби) ар кандай кесиптик багыттар боюнча которулган.

“Азербайжан Республикасынын Өкмөтү менен Түркия Республикасынын Өкмөтүнүн ортосундагы кесиптик билим берүү жаатындагы кызматташтык протоколуна” ылайык, Түркия Республикасында профессордук-окутуучулук курамдын атайын билим деңгээлин жогорулатуу жана аларды окутуунун заманбап ыкмалары менен тааныштыруу максатында ар кандай кесиптик билим берүү мекемелеринин профессордук-окутуучулук курамы үчүн өндүрүштүк тренингдер уюштурулуп жатат.

Кошумча окутуу Түркия Республикасынын Измир, Стамбул, Анкара, Бурса жана Анталия шаарларында жайгашкан ар кандай кесиптик окуу жайларында уюштурулган. 2022-жылдан бери МКТ, унаа оңдоо, ширетүү, кийим дизайны, эмерек өнөр жайы, дизайн дизайны жана башка адистештирилген тармактарда 52 мугалим үчүн тренингдер уюштурулуп, 27 башкаруу кызматкери иштей баштады. 2023-жылы өнөр жай, МКТ, кийим дизайны, туризм, эмерек өнөр жайы, тейлөө, транспорт каражаттарын эксплуатациялоо, айыл-чарба жана башка адистештирилген тармактарда 31 мугалим жана 9 башкаруу персоналы

үчүн тренингдер уюштурулду. 2024-жылы 7 башкаруу тармагындагы кызматкерлер үчүн тренингдер уюштурулган.

2024-жылдын февраль айында Азербайжан Республикасынын Өкмөтү менен Түркия Республикасынын Өкмөтүнүн ортосунда кесиптик билим берүү жаатында кызматташуу жөнүндө макулдашууга кол коюлган.

КАЗАКСТАН

Казакстан ТүркПАга мүчө өлкөлөр менен билим берүү тармагында кызматташтыкты жигердүү өнүктүрүп, мектептен баштап жогорку билимге чейинки бардык деңгээлдеги байланыштарды бекемдөөгө жана билим берүү кызматташтыгын күчөтүүгө аракет кылууда. Ассамблеянын негизги өлкөлөрүнүн бири катары биргелешкен билим берүү программаларын, академиялык алмашууларды жана илимий изилдөөлөрдү өнүктүрүүгө багытталган олуттуу демилгелерге жана долбоорлорго ээ.

2004-жылдын 1-мартында, Астанада Азербайжан Республикасы менен Казакстан Республикасынын Өкмөттөрүнүн ортосунда маданият, илим жана туризм тармагында узак мөөнөттүү кызматташуу программасына кол коюлган.

2017-жылдын 3-апрелинде Казакстан Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги менен Азербайжан Республикасынын Билим берүү министрлиги билим берүү тармагында кызматташуу келишимине кол коюшту. Макулдашуу теңчилик жана өз ара пайданын негизинде эки өлкөнүн ортосундагы билим берүү жаатындагы кызматташтыкты өнүктүрүүгө багытталган.

2022-жылы Казакстан Республикасынын Жогорку окуу жайларынын 43 студенти Азербайжандын университеттеринде билим алышты.

2024-жылдын 11-мартында Азербайжан Республикасына Казакстан Республикасынын мамлекет башчысынын сапарынын жүрүшүндө Казакстан Республикасынын Транспорт министрлиги менен Азербайжан Республикасынын санариптик өнүктүрүү жана транспорт министрлигинин ортосунда аскер-деңиз кемелеринин экипаж мүчөлөрүнүн кесиптик дипломдорун өз ара таануу жөнүндө макулдашууга кол коюлган.

Казакстан менен Кыргыз Республикасы билим берүү жаатында активдүү кызматташып, эки тараптуу мамилелерди жана билим берүү

программаларын өнүктүрүүгө багытталган бир нече негизги келишимдерге кол коюшту:

2006-жылдын 4-июлунда Казакстан Республикасы менен Кыргыз Республикасынын Өкмөттөрүнүн ортосунда билим берүү жаатындагы кызматташтык жөнүндө макулдашуу. Анда студенттердин бакалавр жана магистрдик программаларга жылдык алмашуусу каралган.

2019-жылдын 21-октябрында Казакстан Республикасынын Илим жана жогорку билим берүү министрлиги менен Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин ортосунда “Билим берүү жана илим жаатындагы кызматташтык” жөнүндө келишим. Бул келишим академиялык алмашууну, биргелешкен илимий изилдөөлөрдү, билим берүү жана илимий борборлорду түзүүнү, ошондой эле эки өлкөнүн ортосундагы илимий жана билим берүү кызматташтыгын тереңдетүүгө өбөлгө түзгөн илимий конференцияларды жана симпозиумдарды уюштурууну камтыйт.

2020-жылдын 12-июнунда Казакстан Республикасынын Илим жана жогорку билим берүү министрлиги жана Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги “Студенттер жана окутуучулар үчүн академиялык алмашуу” программасы жөнүндө келишимге кол койгон. Программа студенттер менен окутуучулардын алмашуусун, квалификациясын жогорулатууну жана кыска мөөнөттүү билим берүү курстарын уюштурууну камтыйт, бул эки өлкөнүн академиялык өкүлдөрүнүн билимин жана көндүмдөрүн тереңдетүүгө мүмкүнчүлүк берет.

2022-жылдын 5-октябрында “Студенттер жана аспиранттар үчүн биргелешкен гранттык программалар” жөнүндө келишимге Казакстан Республикасынын Илим жана жогорку билим берүү министрлиги жана Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги кол коюшкан. Бул Казакстан менен Кыргызстандын ортосундагы академиялык жана илимий байланыштарды өнүктүрүүнү колдойт.

2023 – жылдын биринчи жарымында Казакстан Республикасынын жогорку окуу жайларынын 102 студенти Кыргызстандын университеттеринде академиялык мобилдүүлүктүн алкагында окушкан, алардын ичинен 86 бакалавр жана 12 магистр, 4-докторантура багытында. 2022-жылы Казакстан Республикасы университеттеринде

кыргыз жарандары үчүн жылдык квоталык орундарын (5тен 50гө чейин) көбөйттү.

2022-жылдын 26-майында Казакстан Республикасынын Президенти К.Ж. Токаевдин Кыргыз Республикасына расмий иш-сапары алкагындагы катышуусу менен Аль-Фараби Казак Улуттук Университетинин филиалынын ачылыш аземи болду.

Казак-Кыргыз университети 2012-жылы түзүлгөн. Университеттин миссиясы-жаш адистерге европалык стандарттарга негизделген кесиптик жогорку билим алуу мүмкүнчүлүгүн берүү менен, Кыргызстан жана Казакстандын билим берүү, маданий, экономикалык жана социалдык өнүгүүсүн илгерилетүү.

2022-жылдын 10-майында Анкара шаарында Казакстан Республикасынын Өкмөтү менен Түркия Республикасынын Өкмөтүнүн ортосунда билим берүү жаатындагы кызматташтык жөнүндө келишимге кол коюлган. Келишим 2024-жылдын 10-майында күчүнө кирген. Бул келишимде каралган маселелер :

• мугалимдердин, мугалимдердин жана билим берүү уюмдарынын жетекчилеринин тажрыйбасын алмашуу;

• билим берүү жаатында жаңы технологияларды колдонуу боюнча тажрыйба алмашуу;

• студенттерди илимий жана маданий долбоорлорго өз ара негизде катышууга үндөө;

• илимий изилдөөлөрдү жана конференцияларды өткөрүү;

• биргелешкен программалардын негизинде билим берүү мекемелеринин ортосундагы кызматташтыкты өнүктүрүү;

• жаштар саясаты жаатында кызматташтыкты өнүктүрүү.

Эки тараптуу кызматташтыктын эң көрүнүктүү мисалдарынын бири-Казакстан менен Түркиянын өкмөттөрүнүн ортосундагы 1992-жылдын 31-октябрындагы келишимдин негизинде түзүлгөн Ходжа Ахмед Ясавинин ысымы менен аталган эл аралык Казак-Түрк университети. Университет

Түркстан шаарында жайгашкан жана эки өлкөнүн биргелешкен билим берүү долбоору катары иштейт.

Ошондой эле Казакстан-түрк маданиятын, тилин жана тарыхын изилдөөгө багытталган биргелешкен илимий изилдөөлөрдү жайылтуучу Түрк академиясынын негиздөөчүлөрүнүн бири. Академия ошондой эле билим берүү жана технология жаатындагы изилдөөлөрдү колдойт, бул биргелешкен изилдөө долбоорлорун иштеп чыгууга салым кошот. 2022-жылы Эл аралык Түрк академиясынын илимий кеңешинин төрагалыгы Түркиядан Казакстанга өткөрүлүп берилди, бул түрк илими менен маданиятын өнүктүрүүгө өлкөнүн активдүү катышуусун баса белгилейт.

Казакстан бул демилгелерге активдүү катышып, онлайн билим берүү жана ТүркПА өлкөлөрүнүн студенттери жана мугалимдери үчүн биргелешкен билим берүү платформаларын иштеп чыгууда.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

Акыркы жылдары Кыргызстандагы билим берүү тармагы билим берүүнүн сапатын жогорулатууга, билим берүү кызматтарына жеткиликтүүлүктү арттырууга жана дүйнөлүк экономиканын заманбап талаптарына ылайыкташтырууга багытталган маанилүү өзгөрүүлөрдү жасады. Өлкө билим берүү реформаларын активдүү жүргүзүүдө, инфраструктурага инвестиция салууда, окуу процесстерине инновацияларды киргизүүдө жана студенттер менен мугалимдер үчүн шарттарды жакшыртууга умтулууда.

2024-жылдын 24-апрелинде Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги менен Азербайжан Республикасынын Өкмөтү ортосунда кызматташтык келишими түзүлдү.

Хейдар Алиевдин 100 жылдыгына арналган “Эгиз мектептер” долбоорунун алкагында Бишкектеги №20 мектеби менен Бакудагы №205 мектеби ортосунда достук мамилелер түзүлдү.

2024-жылдын 14-15-мартында Бакуда «ЮНЕСКОнун көз карашындагы түрк дүйнөсүнүн тарыхый жана маданий мурасын изилдөө жана сактоосу» темасындагы эл аралык илимий конференция өткөрүлдү. Конференциянын максаты — тарыхый жана маданий эстеликтерди жана мурасын коргоо, калыбына келтирүү, популяризациялоо, башкаруу жана

натыйжалуу пайдалануу боюнча катышуучулар ортосунда кызматташтыкты өнүктүрүү.

2024-жылдын 6-майында Бакуда Түрк дүйнөсүнүн жалпы алфавитин жайылтууга багытталган идеялар, зарыл жаңы кадамдарды талкуулоо үчүн «Түрк дүйнөсүнүн Жалпы алфавити» боюнча экинчи конференция өткөрүлдү.

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги, Кыргыз-Түркмөн эки тараптуу мамилелеринин өнүгүүсүнүн учурдагы маселелерин эске алуу менен, Кыргыз-Түркмөн өкмөт аралык комиссиясынын 6-жыйынын протоколунун долбоорун иштеп чыгуу боюнча төмөнкү сунуштарды жиберди:

• Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети менен Түркмөнстан Өкмөтү ортосунда билим берүү документтерин өз ара тааныу жөнүндө, Кыргыз Республикасынын Президенти С.Н. Жапаровдун Түркмөнстанга расмий сапарынын жыйынтыгы катары 2021-жылдын 27-28-июнунда жетишилген макулдашууларды ишке ашыруу боюнча иш-аракеттер планына ылайык, келишимге кол коюу үчүн сунуш;

• Эки өлкөнүн маданий баалуулуктары жана көрүнүктүү инсандары жөнүндө мектептерде жана университеттерде лекциялар уюштуруу;

• Билим берүү мекемелеринин санариптештирүү боюнча тажрыйба алмашуу жана климаттын өзгөрүшүнө ылайыкташуу үчүн айыл-чарба технологиялары боюнча окутуу.

Кыргыз Республикасы менен Өзбекстан Республикасынын билим берүү жана илим тармагында бир нече келишимдерге кол коюшту:

• Маданият, саламаттык сактоо, илим, билим берүү, туризм жана спорт тармактарында кызматташтыкты тереңдетүү боюнча келишим (1996);
• Билим берүү уюмдары арасындагы кызматташтык.
Мектептик билим берүү тармагында бир нече долбоорлор ишке ашырылды: 2018-жылы Ош шаарында 630 орундук гимназия ачылды. 2021-жылы Баткен облусунун Маргун айылында мектептин курулушу башталып 2022-жылы аяктады.

Ошондой эле, өлкөлөрдүн ортосундагы кызматташтыктын маанилүү окуяларынын бири – Кыргызстандын жана Өзбекстандын ортосундагы

дипломатиялык мамилелердин түзүлгөндүгүнө 30 жыл толушун белгилөө алкагында 2023-жылдын 3-4-октябрында өткөн Эл аралык ректорлордун биринчи форумы болуп саналат. Мындан тышкары, 2024-жылдын 18-19-июлунда, Кыргызс Республикасынын Президентинин Өзбекстан Республикасына иш сапарынын алкагында эки өлкөнүн жогорку окуу жайларынын экинчи форуму өткөрүлдү.

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети менен Түркия Республикасынын Өкмөтүнүн ортосунда билим берүү жана илим тармагындагы кызматташтык жөнүндө келишимдин долбоорун иштеп чыгып, Кыргыз Республикасының министрликтеринин жана башкармалыктарынын пикирлерин жана сунуштарын эске алуу менен кайра макулдашуу үчүн жөнөттү. Бул келишимдин максаты — эки өлкө ортосунда билим берүү тармагында кызматташтыкты өнүктүрүү.

2023-жылдын 26-27-октябрында Казакстан Республикасынын Алматы шаарында түрк тилдеринин жалпы алфавитин киргизүүгө арналган «Жалпы түрк алфавитинин интеграциялык ролу: илимий жана социалдык аспектилер» аталышындагы эл аралык конференция өттү.

2023 – жылдын 7-8-апрелинде, Бакуда ТҮРКСОЙго мүчө мамлекеттердин ЮНЕСКО иштери боюнча Улуттук комиссиясынын 9-жыйыны болуп өттү.

Кыргыз Республикасынын Казакстан Республикасы менен кызматташуусу төмөнкү мыйзамдык негиздердин негизинде жүзөгө ашырылат:

- Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Казакстан Республикасынын Өкмөтүнүн ортосунда жогорку квалификациялуу илимий жана илимий-педагогикалык кадрларды даярдоо жана сертификаттоо тармагында кызматташтык жөнүндө келишим (Алматы, 8-апрель, 1997);
- Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Казакстан Республикасынын Өкмөтүнүн ортосунда илим жана технология тармагында кызматташтык жөнүндө келишим (Алматы, 8-апрель, 1997);
- Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Казакстан Республикасынын Өкмөтүнүн ортосунда билим берүү тармагында кызматташтык жөнүндө келишим (Астана, 4-июль, 2006);

- Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Казакстан Республикасынын Өкмөтүнүн ортосунда Кыргызстанда мектеп куруу боюнча келишим (Бишкек, 22-август, 2012)

Учурда Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасынын университеттери Шанхай Кызматташтык Уюмунун алкагында жана университеттер аралык келишимдер жана меморандумдардын негизинде биргелешкен программаларды ишке ашырууда.

ТҮРКИЯ

Түркия ТүркПАнын билим берүү демилгелерине жана долбоорлоруна активдүү катышууда, бул түрк тилдүү өлкөлөрдүн ортосундагы байланышты жана кызматташтыкты бекемдөө боюнча кеңири стратегиянын бир бөлүгү. Бул иш-аракеттер билим берүү программаларынан жана илимий алмашуулардан баштап, билим берүү мекемелерин түзүүгө, илим жана технология жаатында биргелешкен долбоорлорду ишке ашырууга чейинки ар кандай багыттарды камтыйт.

2023-2024-окуу жылына карата Түркиянын жогорку окуу жайларында 40 354 азербайжан студенти билим алган, алардын ичинен 604 студент түрк стипендиясы боюнча билим алышат.

Жогорку билим берүү Кеңешинин (ЖБК) президенти 29-жылдын 5-ноябрынан 2021-декабрына чейин коштоп жүргөн делегация менен Азербайжанга барды. Бул сапардын жүрүшүндө Түркия менен Азербайжандын ортосундагы кызматташтыктын учурдагы абалын жана жаңы өнөктөштүк мамилелерди орнотуу аракеттерин карап чыгуу максатында талкуулар өткөрүлдү. Мындан тышкары, бул жолугушууда Азербайжанда биргелешкен университет түзүү аракеттерин демилгелөө чечими кабыл алынды.

"Түркия менен Азербайжандын ортосундагы кесиптик билим берүү боюнча кызматташуу протоколуна " ылайык 2021-жылдын 19-февралында кол коюлган, эки орто кесиптик окуу жайын ачуу пландалууда.

2023-2024-окуу жылында Түркиянын жогорку окуу жайларында 2282 кыргызстандык студент билим алат.

Кыргызстанда жашаган түрк жарандарынын балдарынын билим алуу муктаждыктарын канааттандыруу максатында Министрликтин макулдугу менен Бишкекте түрк башталгыч жана орто мектебин жана Имам Хатип орто мектебин ачуу максатка ылайыктуу деп табылды.

Кыргыз-Түрк Анадолу кыздар кесиптик орто мектеби 1992-1993-окуу жылынын башында ачылган. Окуучулар сынакта 8-классты ийгиликтүү аяктаган талапкерлердин арасынан тандалып алынат. Окутуу жалпысынан 4 жылга созулат, анын ичинде 1 жылдык окуу жана 3 жылдык стажировка. Ар бир окуу жылында Кыргызстандан 50 окуучу эки сынак тапшыргандан кийин мектепке кабыл алынат. Даярдоо классында түрк жана англис тилдери окутулат. Даярдоо классын аяктаган окуучулар кийим тигүү жана маалыматтык технологиялар факультеттерине орточо бааларына жана каалоолоруна жараша бөлүштүрүлөт. Мектепте 96 адамга ылайыкталган жатакана бар.

Бүтүрүүчүлөр Кыргызстандын университеттеринде окуусун улантышат, ал эми кээ бирлери чет өлкөлүк студенттер үчүн экзамендин алкагында өз эсебинен жогорку билим алуу үчүн Түркияга келишет, ал эми кээ бир студенттер Түрк стипендиялары программасы боюнча стипендия алышат.

Түрк тилин окутуу борбору (Türkiye Center) өзүнүн билим берүү ишин 1996-жылдын 29-январында министрликтин №1158 буйругуна ылайык баштаган. Ал "Манас" университети тарабынан бөлүнгөн класстарда(аудитория) ишин улантууда. Түрк тили жана түрк маданияты боюнча сабактар өткөрүлбөйт. Түрк тил окутуу борборунун иши алкагында түрк тили боюнча курстары жогорку билим берүү мекемелеринде жана кээ бир орто билим берүү мекемелеринде өткөрүлөт. Белгиленген протоколдорго ылайык, 2023-2024-окуу жылынан баштап Түрк тилин окутуу борборунун курстары Кыргызстандын бардык аймактарында ачылды. Азыркы учурда 81 топто 1900гө жакын студент түрк тилин үйрөнүүдө.

Эки өлкөнүн өкмөттөрү ортосунда түзүлгөн келишимге ылайык, 1995-жылдын 30-сентябрында Кыргыз-Түрк "Манас" университети Бишкекте негизделип, 1997-1998-окуу жылында билим берүү ишин баштаган.

Кыргыз-Түрк "Манас" университети 11 факультеттин, 1 жогорку мектептин, 1 кесиптик-техникалык окуу жайдын жана 4 институттун

базасында билим берүү ишмердүүлүгүн улантууда. Университетке негизги үч булактан: Кыргызстан, Түркия жана түрк тилдүү республикалардан, ошондой эле башка өлкөлөрдөн студенттер кабыл алынат.

2023-2024-окуу жылында Түркиянын жогорку окуу жайларында 11 958 казакстандык студент билим алат.

Министр мырза Юсуф Текин 2024-жылдын 5-февралы саат 15:00дө Түркиядагы Казакстан элчиси мырза Еркебулан Сапиев менен жолугушту. Жолугушууда эки өлкө арасындагы билим берүү мамилелери талкууланды. Ошондой эле казакстандык CodiPlay компаниясынын Газинтептеги беш мектепке англис жана түрк тилдеринде беш санариптик билим берүү платформасын тапшыруу ниети тууралуу маалымат берилди, анын ичинде Нур районундагы курулуучу мектеп да бар. Мындан тышкары, Нурдагы мектептин курулушун тездетүү өтүнүчү айтылды. Түрк тарап Казакстандын мектеп ачуу каалоосу боюнча демилгени колдоонун маанилүүлүгүн белгиледи.

Казакстан Президентине караштуу Мамлекеттик Башкаруу академиясынын өтүнүчү боюнча, Түрк мамлекеттер уюмуна мүчө өлкөлөр менен байкоочулардын ортосундагы Адам ресурстары жаатындагы кызматташтыктын алкагында, Президенттин алдындагы башкаруу башкармалыгы 2023-жылдын 23-ноябрынан 24-ноябрына чейин Казакстандан келген мамлекеттик администраторлор делегациясынын ар кандай өкмөттүк мекемелерге болгон иш сапарын координациялады. 2023-жылдын 22-ноябрында стратегиялык өнүктүрүү департаменти "улуттук билим берүү системасы" темасында баяндама жасады, ал эми атайын билим берүү жана методикалык кызматтар башкы башкармалыгы "Мектептердеги таланттарды колдоо" темасында презентация жасады.

ЖЫЙЫНТЫКТОО

Түрк өлкөлөрү арасында билим берүү тармагындагы кызматташтык активдүү өнүгүп, ар кандай чөйрөлөрдү камтыйт, анын ичинде академиялык алмашуулар, биргелешкен билим берүү программаларын түзүү, билим берүүнүн сапатын жакшыртуу жана жаңы технологияларды киргизүү.

Кызматташуунун эң көрүнүктүү кадамдарынын бири-биргелешкен университеттерди жана билим берүү программаларын түзүү. Билим берүүнүн сапатын жогорулатуу жана ТүркПАнын бардык өлкөлөрүндө дипломдордун таанылышын камсыз кылуу үчүн билим берүү системаларын унификациялоо максатында биргелешкен билим берүү стандарттарын жана окуу пландарын иштеп чыгуу өзгөчө маани ээ. Бул аракеттердин алкагында биргелешкен магистратура жана докторантура программалары, окутуучулардын алмашуу программалары, ошондой эле окуу курстары жана квалификацияны жогорулатуу бар.

Акыркы жылдары педагогика, билим берүү технологиялары жана усулдар жаатындагы инновацияларга багытталган биргелешкен илимий-изилдөө жана билим берүү долбоорлору жигердүү өнүгүүдө. Бул изилдөөлөр билим берүүнүн сапатын жогорулатууга жана окууга жаңы ыкмаларды киргизүүгө жардам берет. Түрк тилдерин жана маданиятын сактоо жана жайылтуу үчүн маанилүү болгон тил жана маданият алмашууга өзгөчө көңүл бурулат.

ТүркПА өлкөлөрү эл аралык конференцияларды, симпозиумдарды жана форумдарды байма-бай өткөрүп, анда билим берүү, илим жана технология жаатындагы актуалдуу маселелер талкууланат. Бул иш-чаралар тажрыйба алмашуу, жаңы билим берүү демилгелерин сунуштоо жана биргелешкен долбоорлорду илгерилетүү үчүн аянтча болуп саналат. Калктын бардык катмары, анын ичинде мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар үчүн, айыл жергесинде жана аз камсыз болгон региондордо билим алууга жеткиликтүүлүктү камсыз кылуу маанилүү багыт болуп саналат. ТүркПАнын биргелешкен долбоорлору жана программалары бул жааттагы билим берүүнүн сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатууга багытталган.

Ийгиликтерге карабастан, билим берүү тармагында кызматташуу бир катар көйгөйлөргө жана кыйынчылыктарга туш болууда. Булар: билим берүү тутумундагы айырмачылыктар, экономикалык чектөөлөр жана билим берүүнүн сапаты.

Академиялык байланыштарды чыңдоо, биргелешкен билим берүү институттарын жана программаларын түзүү, санариптик билим берүүнү жана тил алмашууну өнүктүрүү билим берүү чөйрөсүн жакшыртууга жана өлкөлөр ортосундагы маданий жана илимий байланыштарды чыңдоого жардам берет. Кыйынчылыктарга карабастан, ТүркПА өлкөлөрү бардык

өлкөлөр үчүн кызматташтыкты жакшыртуу жана биримдикке жетүү үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачкан билим берүү жаатындагы кызматташтыкты активдүү өнүктүрүүнү улантууда.